

Sygn. akt V CSK 98/13

POSTANOWIENIE

Dnia 9 stycznia 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Teresa Bielska-Sobkowicz (przewodniczący,
sprawozdawca)

SSN Wojciech Katner

SSN Bogumiła Ustjanicz

w sprawie z powództwa Stowarzyszenia Obrony Interesów Mieszkańców "J." w S.
przeciwko Zakładowi Administracji Budynków i Obiektów Budowlanych "T." Spółce
z ograniczoną odpowiedzialnością w S.

z udziałem interwenienta ubocznego Spółki Restrukturyzacji Kopalń S.A. w B.

o rozwiązanie umowy i ustalenie,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 9 stycznia 2014 r.,

skargi kasacyjnej strony powodowej

od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 27 września 2012 r.

1) odrzuca skargę kasacyjną,

2) nie obciąża powoda kosztami postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Stowarzyszenie Obrony Interesów Mieszkańców „J.” w S. wystąpiło przeciwko Kopalni Węgla Kamiennego „S.” ZG „R.” sp. z o.o. w S. w upadłości i Zakładowi Administracji Budynków i Obiektów Budowlanych „T.” sp. z o.o. w S. z powództwem o rozwiązanie zawartej pomiędzy pozwanymi w dniu 21 grudnia 1998 r. umowy nieodpłatnego przeniesienia prawa użytkowania wieczystego i własności budynków. Interwencję uboczną po stronie pozwanej zgłosiła Spółka Restrukturyzacji Kopalń S.A. w B. Jako podstawę prawną żądania powód wskazał przepisy ustawy z dnia 21 czerwca 1990 r. o zwrocie korzyści uzyskanych niesłusznie kosztem Skarbu Państwa lub innych państwowych osób prawnych.

Po ostatecznym sprecyzowaniu powództwa powód wniósł o orzeczenie, że pozwana spółka „T.” uzyskała, na skutek umowy, niesłuszną korzyść kosztem pozwanego ad 1, o rozwiązanie tej umowy, ewentualnie o zobowiązanie spółki „T.” do wyrównania strat poprzez zbycie własności lokali znajdujących się w przejętych budynkach, na ich wniosek.

Postępowanie w stosunku do pozwanego ad 1 zostało umorzone wobec utraty bytu prawnego po wykreśleniu tego podmiotu z Krajowego Rejestru Sądowego.

Wyrokiem z dnia 14 września 2011 r. Sąd Okręgowy w K. oddalił powództwo. Z ustaleń wynika, że w dniu 21 grudnia 1998 r. została pomiędzy pozwanymi zawarta, w formie aktu notarialnego, umowa nieodpłatnego przeniesienia prawa użytkowania wieczystego i własności budynków, w których znajdowały się lokale mieszkalne. Umowa została zawarta na podstawie przepisów ustawy z dnia 12 października 1994 r. o zasadach przekazywania zakładowych budynków mieszkalnych (Dz. U. Nr 119, poz. 567) oraz ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o restrukturyzacji finansowej jednostek górnictwa węgla kamiennego oraz o wprowadzeniu opłaty węglowej (Dz. U. Nr 113, poz. 735) W odrębnej umowie przejmujący zobowiązał się do zawarcia umów najmu lokali z zajmującymi je mieszkańcami, a także umów sprzedaży lokali na wniosek najemców. Do sprzedaży nie doszło, bowiem żaden z najemców nie zadeklarował chęci wykupu.

Sąd Okręgowy uznał, że skoro umowa z dnia 21 grudnia 1998 r. została zawarta zgodnie z obowiązującymi przepisami, nie może być mowy o niesłusznym uzyskaniu korzyści kosztem Skarbu Państwa lub innej państwowej osoby prawnej, co skutkowało oddaleniem zgłaszanych przez powoda roszczeń.

Wyrokiem z dnia 27 września 2012 r. Sąd Apelacyjny oddalił apelację powoda od powyższego wyroku, dzieląc poczynione ustalenia faktyczne i ocenę prawną. Podzielił w szczególności ocenę, że powołana przez powoda ustawa nie może stanowić podstawy prawnej zgłoszonych przez powoda roszczeń, bowiem umowa z dnia 21 grudnia 1998 r. została zawarta zgodnie z obowiązującym prawem.

W skardze kasacyjnej opartej na podstawach naruszenia przepisów postępowania (art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c.) oraz naruszenia prawa materialnego (art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c.), powód, zaskarżając wyrok Sądu Apelacyjnego w całości zarzucił:

- a) naruszenie prawa materialnego poprzez jego błędną wykładnię, a w szczególności art. 1 ust. 1 oraz art. 2 ust. 1 pkt. 6 ustawy z dnia 21 czerwca 1990 r. o zwrocie korzyści uzyskanych niesłusznym kosztem Skarbu Państwa lub innych państwowych osób prawnych w związku z art. 5 k.c., poprzez ich niewłaściwe zastosowanie – uznanie, że ustalony stan faktyczny nie mieści się w hipotezie powyższego przepisu, ponieważ może on być stosowany wyłącznie do czynności prawnych odpłatnych;
- b) naruszenie przepisów prawa postępowania, mogące mieć istotny wpływ na wynik sprawy, a to art. 233 § 1 k.p.c. poprzez nieuwzględnienie przy wyrokowaniu wszystkich okoliczności istotnych dla sprawy, m.in. nieuwzględnienie całokształtu kwestii ekonomiczno – prawnych w zakresie tzw. „byłych mieszkań zakładowych”.

W konkluzji wniósł o uchylenie wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi drugiej instancji.

W odpowiedzi strona pozwana domagała się odmowy przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania, ewentualnie jej oddalenia.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Rozważenia w pierwszej kolejności wymagała kwestia istnienia zdolności prawnej, której atrybutem jest zdolność sądowa i procesowa, po stronie powoda. Powód jest organizacją społeczną działającą w formie stowarzyszenia. Podstawę prawną jego działalności stanowi ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r.- Prawo o stowarzyszeniach (tekst jedn.: Dz. U. z 2001 r., Nr 79, poz. 855; dalej: pr. stow.). Ustawa ta wyróżnia stowarzyszenia i stowarzyszenia zwykłe. Pierwsze uzyskują osobowość prawną i mogą rozpocząć działalność z chwilą wpisania do Krajowego Rejestru Sądowego (art. 17 ust. 1 pr. stow.). Drugie, stanowiące uproszczoną formę stowarzyszenia, nie posiadają osobowości prawnej i nie podlegają wpisowi do Krajowego Rejestru Sądowego (art. 40 ust. 1 pr. stow.). Stosuje się do nich odpowiednio przepisy ustawy, jednak tylko w sprawach nieuregulowanych odmiennie (art. 43 pr. stow.). Stowarzyszenie Obrony Interesów Mieszkańców „J.” w S. jest stowarzyszeniem zwykłym, nieposiadającym osobowości prawnej. Podmioty nieposiadające osobowości prawnej nie są też wyposażone w zdolność do czynności prawnych, a zdolność sądową, czyli zdolność do występowania w procesie jako strona mają tylko wtedy, jeśli ustawa przyznaje im zdolność prawną (art. 64 k.p.c.).

Powód ma status organizacji społecznej. Organizacje społeczne, choćby nie posiadały zdolności prawnej, miały, na podstawie art. 64 § 2 k.p.c., zdolność sądową, jeżeli były dopuszczone do działania na podstawie obowiązujących przepisów. Powodowe Stowarzyszenie jest dopuszczone do działania na podstawie obowiązujących przepisów, zatem w dacie wniesienia pozwu miało niewątpliwie zdolność sądową. Stan prawny uległ jednak zmianie. W dniu 3 maja 2012 r. weszła w życie ustawa z dnia 16 września 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 233, poz. 1381), którą został uchylony § 2 art. 64 k.p.c. Uchylenie tego przepisu oznacza, że organizacje pozarządowe, określane dotąd jako organizacje społeczne, uzyskują przymiot zdolności sądowej tylko wtedy, gdy ustawa przyznaje im zdolność prawną.

Wynika to wyraźnie z art. 64 § 1¹ k.p.c. Powodowe Stowarzyszenie mogłoby zatem zachować przymiot strony w postępowaniu tylko wtedy, gdy konkretna ustawa przyznała mu zdolność prawną.

Podstawę prawną udziału organizacji społecznej (obecnie określanej jako organizacja pozarządowa) w procesie o rozwiązanie umowy, na podstawie której uzyskana została niesłusznie korzyść kosztem Skarbu Państwa lub innej osoby prawnej, stanowi art. 2 ust. 6 lit. b ustawy z dnia 21 czerwca 1990 r. (Dz. U. Nr 44, poz. 255). Przepis ten jednak, czego nie dostrzega skarżący, przyznaje organizacji społecznej zdolność sądową jedynie w sprawach dotyczących sprzedaży budynków i lokali mieszkalnych. Dochodzone w pozwie roszczenia zostały natomiast zgłoszone w sprawie dotyczącej nieodpłatnego przeniesienia użytkowania wieczystego gruntu i własności budynków, a więc nie w sprawie dotyczącej sprzedaży. Jest to zatem istotna różnica, której sens wyjaśnił Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 23 czerwca 2010 r., II CSK 659/09 (Biul. SN z 2010 r., Nr 9, poz. 12). Nieodpłatność bowiem, należąca do istoty zawieranej zgodnie z ustawą umowy, wyklucza możliwość uznania nabytego nieodpłatnie prawa za niesłusznie uzyskaną korzyść skutkiem tej umowy. Z ustaleń wynika niepodważalnie, że umowa z dnia 21 grudnia 1998 r. została zawarta na podstawie obowiązujących przepisów dwóch wymienionych w niej ustaw. Nie można zatem twierdzić, że pozwany ad 2 uzyskał korzyść niesłusznie. W razie niewłaściwego zastosowania tych ustaw rozważać można, czy umowa została zawarta ważnie i ewentualnie żądać uznania jej za nieważną. Takiego roszczenia w sprawie nie zgłoszono, a nawet gdyby strona powodowa w taki sposób je sformułowała, to i tak nadal nie mogłaby z nim wystąpić do sądu wobec braku zdolności sądowej, skoro ustawa z dnia 21 czerwca 1990 r. przyznała organizacji społecznej zdolność sądową tylko w sprawach dotyczących sprzedaży, a nie nieodpłatnego przekazania. Nie można też twierdzić, że skoro zdolność prawna istnieje w sprawach dotyczących sprzedaży budynków i lokali mieszkalnych, to tym bardziej powinna być uznawana w sprawach dotyczących nieodpłatnego nabycia. Udział organizacji społecznej (pozarządowej) nieposiadającej osobowości prawnej w procesie ma charakter wyjątkowy i jest możliwy tylko wtedy, gdy ustawa przyznaje im zdolność sądową. Przepis zawierający taki wyjątek nie podlega wykładni rozszerzającej.

Skoro zatem wyjątkowa regulacja odnosi się jedynie do spraw dotyczących sprzedaży budynków i lokali mieszkalnych, to nie można jej rozciągać na sprawy dotyczące nieodpłatnego ich przekazania.

Skoro zatem w chwili wniesienia skargi kasacyjnej skarżący nie miał zdolności prawnej, należało skargę odrzucić, o czym Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji na podstawie art. 398⁶ § 3 k.p.c.